

Asiamies:

Sami Myllymäki

Pohjois-Pohjanmaan liitto
kirjaamo@pohjois-pohjanmaa.fi

ANNAMME LAUSUNTOMME POHJOIS-POHJANMAAN MAAKUNTAOHJELMAAN 2022–2025

Villilohi – yhteistyöverkosto vaelluskalojen puolesta ry on valtakunnallinen ympäristöjärjestö, jolla on asianosaisuus kyseessä olevaan asiaan.

1. Yleiset lakien ja hallinnon vaatimukset

Ympäristön vastuullinen ja vaikuttava huomioiminen ovat ehdottomia vaatimuksia onnistuneelle maakuntasuunnittelulle.

Vastuullisuus ympäristöä kohtaan perustuu Suomen perustuslakiin ja 20§ - vastuu ympäristöstä kuuluu kaikille. Perustuslakivaliokunta kirjoittaa lausunnossaan seuraavasti:

”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan kaikille. Säännöksessä tarkoitettu vastuu kohdistuu sekä julkiseen valtaan että yksityisiin luonnollisiin henkilöihin ja oikeushenkilöihin. Säättämällä vastuun kuulumisesta kaikille on haluttu korostaa sitä, että ympäristönsuojelu edellyttää laaja-alaista yhteistyötä eri tahojen kesken. Säännöksen tarkoittaman vastuun piiriin lukeutuvat muun muassa aktiiviset luonnolle suotuisat toimet. **Ympäristöperusoikeutta koskeva säännös ilmaisee vastuun sellaisesta taloudellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan kokonaislinjasta, joka**

turvaa elollisen ja elottoman luonnon monimuotoisuuden säilymisen (ks. HE 309/1993 vp, s. 66 ja PeVL 45/2016 vp, s. 2).” (Valiokunnan lausunto PeVL 5/2017 vp)

Kansallisen lainsäädännön lisäksi vesiä ja niiden elämää suojelee EU:n vesipuitedirektiivi. EU:n komissio on kahdesti muistuttanut Suomea direktiivin vastaisista oloista padotuilla vesistöillä – Oulu- ja Iijoen ovat räikeimpiä esimerkkejä lajikatoa tuottavasta autoittamisesta. Pohjois-Pohjanmaan alueella on myös muita padottuja jokia, joissa vaellusyhteys mereltä latvoille on estetty.

EU:n komission ympäristöstä, valtameristä ja kalastuksesta vastaava komissaari Virginijus Sinkevičius ottaa vahvasti kantaa virtavesiluonnon, biodiversiteetin ja EU:n vesipuitedirektiivin puolesta. Komissaari myös alleviivaa viranomaisen velvollisuutta. ”We trust the Finnish authorities at all levels are aware of the obligations under the Water Framework Directive and will fully apply the legislation.” – hän toteaa.¹

EU:n vesipuitedirektiivi on suomalaista viranomaista ja tuomioistuimia sitova. Sen vaikutus on huomioitava myös Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa, nyt lausunnolla olevasta maakuntaohjelmaluonnoksessa näin ei ole toimittu. Lainsäädännön lisäksi maakuntaohjelmassa on huomioitava kansalliset ja kansainväliset strategiset asiakirjasisällöt. Näistä tärkeimpiä ovat Suomen hallituksen hallitusohjelma, EU Biodiversity Strategy for 2030 sekä YK:n asettamat Sustainable Development Goals -tavoitteet.

Maakuntaohjelmassa vesipuitedirektiivin vaatimuksia ei ole huomioitu juuri lainkaan. Maakuntaohjelmaluonnoksen sivulla 14 todetaan: ”*Etenkin maakunnan virtavesien puhtauden ja ekologisen eheyden vaaliminen on meille tärkeä tehtävä, joka edellyttää aloitteellisuutta ja tiivistä yhteistyötä*”. Maakuntaohjelmaan on kirjattava voimakkaammin vesistöjen tilan parantamisesta.

Leväperäinen kaivosluvitusta ja -toiminta on merkittävä uhka Pohjois-Pohjanmaan luonnolle ja synnyttää uhkan biodiversiteetille. Tätä ei pidä tekemiemme sitoumuksien valossa sallia. Pohjois-Pohjanmaan maakuntasopimuksessa tulee korostaa vesistöjen hyvän ja erinomaisen tilan saavuttamista. Vesistöjen tilaa ei saa heikentää. Nykyisenlaista purkupuhtakipolitiikkaa ei voida sallia. Jätevesien laskemista vesistöön ei voida sallia – tähän on syytä maakuntasopimuksessa puuttua.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntasopimukseen tulee tehdä selvä kirjaus maakunnan alueella olevien, padottujen ja patoamattomien, vaelluskalajokien lohen ja muiden vaelluskalojen luonnollisen lisääntymisen palauttamisesta.

Maakuntaohjelmatyön taustana on Marinin hallituksen päätös aluekehittämisen painopisteistä vuosille 2020-2023, jonka ensimmäisessä kohtana on ilmastonmuutoksen ja **luonnon monimuotoisuuden turvaaminen**.

¹ Komissaarin kirje liitteenä

Pohjois-Pohjanmaan visiossa vuodelle 2040 todetaan, että *Pohjois-Pohjanmaan toiminta on ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävää... ..Pohjois-Pohjanmaa on varmistanut tasapainon luonnon ja laadukkaan rakennetun ympäristön välillä vahvistaen ihmisen ja ympäristön hyvinvointia.*” Villilohi toteaa, että visiotavoite on hyvä, mutta maakuntasuunnitelmaluonnoksesta puuttuvat toimet lähes kokonaan vesien ja vaelluskalakantojen palauttamiseksi kestäväälle tasolle.

2. Ympäristön nykytilan huomioiminen

Vesistöjen tilasta ympäristöselostuksessa todetaan monien alueen jokien sijoittuvan hyvää huonompaan ekologiseen laatuluokkaan, ainoastaan puolet alueen jokivesistä on luokitukseltaan hyvä tai erinomainen. Rannikkovesien kohdalla tilanne vielä heikompi, ainoastaan 18% rannikkovesien pinta-alasta on hyvässä tilassa. Uloimpien rannikkovesien tilaluokkaa on laskettu laajalla alueella hyvästä tyydyttävään, Oulun edustalla tyydyttävästä välttävään!

Villilohi katsoo, että tämä on vastoin EU:n vesipuitedirektiiviä ja siten maakuntaohjelmaan on sisällytettävä periaatteellinen päätös vesien tilan saattamiseksi lain säätäjien velvoittamalle tasolle.

Soiden suojelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota ennallistamiseen vesistöjen tilan parantamiseksi. Metsä- ja maatalouden kiintoaine ja orgaanisen kuormituksen kiinnitettävä erityistä huomiota sekä järvien, jokien että rannikkovesien tilan parantamiseksi. Villilohi esittää, että tästä tehdään kirjaukset maakuntaohjelmaan ja se nostetaan esimerkiksi Kestävästi kasvava Pohjois-Pohjanmaa-kärkiteeman kärkihankkeiden joukkoon.

Ympäristöselostuksessa todetaan luonnon monimuotoisuuden väheneminen yhdeksi keskeiseksi haasteeksi. Viranomaisen on käynnistänyt vanhentuneiden kalatalousvelvoitteiden muutosprosessin lijoella. Vesivoimayhtiöille määrättyjen haittakorvausten eli kalatalousvelvoitteiden muutokset tulee ulottaa kaikkiin Pohjois-Pohjanmaan vaelluskalajokiin: Oulu-, Siika-, Pyhä ja Kalajokiin. Tästä tulee tehdä kirjaus maakuntaohjelmaan.

Pohjois-Pohjanmaan alueella on useita patoamattomia vaelluskalajokia, kuten esimerkiksi Kiiminkijoki, joiden potentiaali on vajaassa käytössä useista eri, lähinnä vedenlaatuun liittyvistä, tekijöistä johtuen. Villilohi lausuu, että maakuntaohjelmassa on annettava viesti viranomaisille tarvittavien toimien suunnittelemiseksi ja toimeenpanemiseksi näiden jokien vedenlaadun parantamiseksi ja vaelluskalakannan saamiseksi elinvoimaisiksi tulevan vesienhoitokauden 2022-2027 aikana.

Villilohi ry lausuu myös, että Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaan kirjataan haitallisten vieraslajien istuttaminen alueen vesistöihin kiellettäväksi. Istutuksissa tulee käyttää ainoastaan kotoperäisiä lajeja.

Villilohi ry muistuttaa myös, että maakuntaohjelmaan tulee huomioida Oulun veden suunnitelma pohjaveden pumppaamisesta Oulun kaupungin käyttöön. Hankkeen vaikutuksia ei

maakuntaohjelmaluonnoksessa eikä sen ympäristöselostuksessa ole arvioitu lainkaan. Toteutuessaan Oulun veden suunnitelmilla olisi suuria vaikutuksia Natura-alueiden pohjaveden alenemiseen ja siten merkittäviä heikentäviä vaikutuksia alueen lampi-, järvi- ja jokivesien tilaan. Villilohi ry muistuttaa, että suunnitellut vedenottoratkaisut eivät saa vaikuttaa alueen pintavesien vedenlaatua heikentävästi ja suunnitelmissa tulee huomioida vesipuitedirektiivin vaatimus, joka ei salli niiden vedenlaadun luokituksen alenemista.

3. Maakuntaohjelmaluonnoksen kehittämisteemat

3.1 Pohjois-Pohjalainen aktiivinen, hyvä ja aktiivinen arki

Luonnon monimuotoisuus on maakuntaohjelmaluonnoksessa osa ”Vaalimme lähiluonnon laatua ja vahvistamme luontoyhteyttä”-tavoitekokonaisuutta. Ohjelmaluonnoksessa keskitytään lähinnä ihmisten luontosuhdekokemukseen ja lähiluontoon ja on siten varsin puutteellisesti käsitelty.

Villilohi katsoo, että luonnon ja erityisesti vesiluonnon monimuotoisuus tulee kirjata vahvemmin sisältökärkeen. Hyvälaatuisilla ja monimuotoisilla vesistöillä on suuri merkitys pohjoispohjalaisten arjessa. Alueen ihmiset arvostavat puhtaita vesiä, ovat valmiita tekemään töitä niiden tilan parantamiseksi ja puhtaat vesistöt tuovat mukanaan alueellista hyvinvointia sekä taloudellisesti että virkistyksestä.

3.2 Saavutettava, alueiden vahvuuksien ja mahdollisuuksien Pohjois-Pohjanmaa

Villilohi toteaa, että virtavesien ennallistamistyöllä, vaelluskalojen palauttamisella maakunnan eri osiin vahvistetaan eri alueiden vetovoimaisuutta ja siten monipaikkaisuuden toteutumista, joka on myös maakuntaohjelmassa todettuja kärkiteemoja.

3.3 Yrittävä ja uudistuva Pohjois-Pohjanmaa

Yrittävä ja uudistuva Pohjois-Pohjanmaa- kehittämisteemassa ympäristöselostuksessa nähdään myönteisenä ympäristön kohdalla yritysten ympäristövastuun kasvamisen ja korostumisen tulevina vuosina. Luonnonvarojen kestävä käytön kannalta riskinä nähdään lupa- ja kaavaprosessien liika suoraviivaistaminen, jolloin osallistaminen ja vaikutusten arviointi jää vajaaksi.

Villilohi katsoo, että ympäristön tilasta huolehtivien lupa- ja kaavaprosessien muutoksissa ei tule tehdä sellaisia muutoksia, jotka aiheuttavat vesiluonnon heikentymistä tai hankkeiden vaikutusalueella asuvien ihmisten vaikutusmahdollisuuksien vähenemistä.

3.4 Kansainvälisesti houkutteleva ja menestyvä Pohjois-Pohjanmaa

Kehittämisteema tavoittelee Pohjois-Pohjanmaasta kansainvälisesti vetovoimaista maakuntaa. Maakuntaluonnoksen sivulla 27 todetaan tavoiteltavan Suomen voimakkaimmin kasvavan matkailumaakunnaksi. Samalla kärkikohteena on myös vetovoiman ja mainekuvan kehittäminen.

Villilohi lausuu, että vaelluskalojen palauttamisella alueen jokiin on erityistä merkitystä Oulun seudun, Koillismaan ja Kainuun kesämatkailun ja alueiden vetovoiman kannalta.

Villilohi ry katsoo, että matkailun kasvua tukee voimallisesti vaelluskalojen palauttaminen alueen jokiin. Erityisesti tämä olisi tärkeää monilla alueilla matkailun ympärivuotisuuden kannalta tuoden merkittävän lisäarvon kesämatkailuun. Iijoella patojen ohi on rakennettava luonnonmukaiset ohitusuomat ja kirjattava toimet vaelluskalakannan luonnonkierron syntymiseksi.

Oulun kaupungissa tulee selvittää Merikosken palauttaminen koskeksi ja Oulujoen alaosalla pääuoman ja sivupurojen kunnostamista poikastuotantoon ja siten alisen Oulujoen nostamista kansainvälisesti ainutlaatuiseksi kalastusmatkailukohteeksi. Oulujoen suistoalueen kehittämiseen kalastuksellisesti kiinnostavaksi kohteeksi on Oulun kaupungilla vahva tahtotila ja alue olisi varsin nopeasti palautettavissa kalastuksellisesti kestäväksi kohteeksi.

Oulujoella tulee toteuttaa vesivoimaloiden aiheuttamien vaurioiden korjaustoimia ja mahdollistaa luonnonmukaisten ohitusuomien rakentamisella vaelluskalojen palaaminen Kainuuseen. Näistä toimista on tehtävä kirjaukset maakuntaohjelmaan.

Villilohi lausuu myös, että Oulujoen voimalaitoskohteiden maailmanperintöselvityksistä tulee luopua ja keskittyä elämän palauttamiseen jokilaaksoihin. Villilohi haluaa muistuttaa, että ennen rakentamista Oulujoki oli kansainvälisesti vetovoimainen kalastus- ja matkailukohde.

3.5 Kestävästi kasvava Pohjois-Pohjanmaa

Kestävästi kasvava Pohjois-Pohjanmaa-kehittämisteeman osalta ympäristöselostuksessa todetaan bio- ja kiertotalouden kehittämistoimilla olevan pääsääntöisesti myönteisiä vaikutuksia ilmastoon, ympäristöön ja luonnonvaroihin. Negatiivisia vaikutuksia nähdään esiintyvän suurten teollisten laitosten osalta. Toisaalta myönnetään myös maa- ja metsätalouden aiheuttamat vesien rehevöityminen, happamoituminen, elinympäristöjen häviäminen ja lajiston köyhtyminen. (Ympäristöselostus s. 27)

Edellä todettiin vesipuidedirektiivin ohjaavan vesien hyvän tavoitetilan saavuttamista. Lisäksi maakuntaohjelmaluonnoksen ympäristöselostuksessa todetaan rannikkovesistä **ainoastaan 18%** olevan hyvässä tilassa ja uloimpien rannikkovesien tilaluokka on laskenut, hyvästä tyydyttävään ja Oulun edustan merialueella jopa tyydyttävästä välttävään.

Villilohi ry toteaa, että maakuntaohjelmassa ei kiinnitetä riittävästi huomiota vesien hyvän tilan saavuttamiseen. Kestävästi kasvava Pohjois-Pohjanmaa-kärkiteman alla ei maankäytön vaikutuksien osalta juurikaan esitetä vesistöjen tilan parantamiseen tähtäviä kirjauksia. Uudistuva

maatalous-teeman alla todetaan sisältökärkien yhtenä kohtana turvemaiden viljelytoiminnan kehittäminen ympäristöystävällisemmäksi. Tämä on hyvä ja kannatettava tavoite, mutta Vihreän siirtymän tukeminen-kokonaisuuteen (Maakuntaohjelmaluonnos s. 35) tulee kirjata sisältökärkien joukkoon alueen vesistöjen ekologisen tilan tuntuva parantaminen.

Villilohi ry pitää monia Kestävästi kasvava Pohjois-Pohjanmaa-kehittämisteeman tavoitteita hyvinä. Kuitenkaan maakuntaohjelmassa ei ole luonnon monimuotoisuutta lisääviä suoria toimia. Luonnon monimuotoisuuden kiinnittävät toimet kohdistuvat lähinnä metsätalouteen, kuten ympäristöselostuksen sivulla 30 todetaan. Villilohi ry katsoo, että luonnon monimuotoisuuden kiinnittäminen pitää kuitenkin ulottaa selkeämmin myös vesistöihin ja niiden eliölajeihin. Rakennettuihin jokiin on palautettava vesieliöstö rakentamalla ekologinen yhteys mereltä jokien latvoille. Patoihin tulee määrätä ympäristövirtaamat, jotka mahdollistavat kaikkien vesieliöiden siirtymisen padon ohi. Tämä on EU:n vesipuitedirektiivin vaatimusten mukaista. Nämä tavoitteet ovat myös Pohjois-Pohjanmaan 2040 vision mukaisia ja ne tulee kirjata maakuntaohjelmaan.

Verkostoitunut innovaatiotoiminta ja vahvat ekosysteemit ja TKI-toiminta- kehittämisalueen kärkihankkeissa (Maakuntaohjelmaluonnos s. 33) tavoitellaan akkuklusterin synnyttämistä. Villilohi ry pitää lisääntyvän kaivostoiminnan tuovan suuria uhkia vesistöjen kannalta. Kaivostoimintaa tulee tarkastella kriittisesti eikä vesistöjä pilaavaa kaivostoimintaa tule sallia Pohjois-Pohjanmaalla.

4. Kokonaisvaikutusten arviointi

Maakuntaohjelman ympäristövaikutusten arvioinnissa todetaan, että maakuntaohjelma ei ole ristiriidassa valtakunnallisten tai alueellisten ympäristötavoitteiden kanssa ja maakuntaohjelman vaikutuksen olevan ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi myönteinen. (Ympäristöselostus s. 32) Siinä todetaan myös jokien ja järvien ekologisessa tilassa tapahtuneen myönteistä kehitystä. (Ympäristöselostus s. 33-34)

Villilohi ry katsoo, että maakuntaohjelmassa ei oteta huomioon riittävällä tavalla EU:n vesipuitedirektiivin henkeä ja vaatimuksia.

Villilohi ry pitää nykyistä vesistöjen tilan myönteistä kehitystä oikeansuuntaisena, mutta siihen kohdistettuja vaikuttamistoimia riittämättöminä. Villilohi ry lausuu, että jokien ja järvien ekologisen tilan myönteistä kehitystä tulee vahvistaa edelleen ja siihen on kiinnitettävä paljon suurempaa huomiota kuin maakuntaohjelmaluonnokseen on kirjattu. Maankäytön vaikutuksia tarkasteltaessa on huomioitava niiden vesistövaikutukset ja tehtävä niistä kirjaukset maakuntaohjelmaan. On muistettava, että vesistöjen tilasta ympäristöselostuksessa (s. 8-9) todetaan ainoastaan puolet alueen jokivesistä kuuluvan luokituksestaan hyvään tai erinomaiseen ja merialueen tila on hälyttävä.

Maakuntaohjelmassa ei kiinnitetä riittävästi huomiota biodiversiteettivajeeseen, joka koskee erityisesti alueen vesiluontoa. Biodiversiteettivajeeseen on kiinnittänyt erityistä huomiota myös

esimerkiksi Oulujoella vesivoimalaitoksia omistavan Fortumin toimitusjohtaja Markus Rauramo (HS 22.4.) todetessaan biodiversiteettivajeen olevan ilmastonmuutosta suurempi uhka.

Villilohi ry kannattaa ympäristöselostuksen sivuilla 33-34 todettua, jossa edellytetään ympäristön hyvän tilan saavuttamiseksi aktiivisia toimenpiteitä vaurioalueiden ennallistamiseksi. Erityisesti tämä tulee Villilohi ry mielestä ulottaa vesien tilan parantamiseen valuma-aluekunnostuksilla ja muilla maankäytön toimilla sekä rakennettujen vesistöjen vaurioiden korjaaminen edellyttää aktiivisia palauttavia toimenpiteitä rakentamalla patoihin luonnonmukaisia ohitusuomia ympäristövirtaamiseen ja palauttamalla kuivina olevia jokiuomia kutualueiksi. Näistä tulee tehdä kirjaukset maakuntaohjelmaan.

Villilohi ry lausuu, että rakennettujen vesistöjen lupaehtojen muuttaminen tulee ulottaa koskemaan kaikkia alueen padottuja virtavesiä alkaen Oulujoesta. Se on välttämätöntä menetetyin vaelluspoikastuotannon korvaamiseksi, luontaisen lisääntymisen palauttamiseksi osaksi kannanhoitoa sekä perinnöllisen monimuotoisuuden ja kalastusmahdollisuuksien turvaamiseksi.

Villilohi ry edellyttää kirjattavaksi, että ekologinen jatkumo on ulotettava merialueelta vaelluskalavesistöjen latvoille saakka ja vaellusesteisiin on asetettava ja toteutettava ekologiset ympäristövirtaamat. Villilohi ry muistuttaa, että näiden perusteeksi on tullut runsaasti uutta tietoa, toimivia toimenpidevaihtoehtoja on olemassa ja niitä käsitellään esimerkiksi Oulujoen osalta vesistövisiotyössä, jossa Fortum tekee parhaillaan Oulujoella lisääntymisalueselvitystä. Lisäksi Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä (2020:81) todetaan, etteivät padotuissa vesissä pelkästään istutuksiin perustuvat korvaustoimet ole riittäviä, vaan virtavesien ekologiaa täytyy tukea kestävämmillä toimilla.

Maakunta-ohjelman rahoitusosuuskatsannossa Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahastosta 2021–2027 Suomen ohjelmassa todetaan olevan neljä toimintalinjaa: 1. Kestävä kalastus ja vesiympäristön ennallistaminen ja suojeleminen, 2. Kestävä vesiviljely ja jalostus ja markkinat, 3. Kestävän sinisen talouden mahdollistaminen rannikko-, saari- ja sisämaa-alueilla sekä kalastus- ja vesiviljely-yhteisöjen kehittämisen edistäminen sekä 4. Meripolitiikka. Uusi ohjelmakausi käynnistyy alkuvuodesta 2022. (Maakuntaohjelma s. 39) Villilohi ry katsoo, että rahaston toimintalinjaukset ovat oikeita. Pohjois-Pohjanmaalla varoja tulee erityisesti suunnata padottujen vesistöjen vaellusyhteyksien ja niissä olevien palautettavissa olevien koskialueiden ennallistamiseen. Toisekseen varoja tulee ohjata vesistöjen vedenlaatua parantaviin hankkeisiin. Kalastusta tulee merialueella tukea ja kehittää siten, että se tukee vaelluskalakantojen vahvistumista.

Mika Suutari-Jääskö
Puheenjohtaja
Villilohi ry

Sami Myllymäki
Hallituksen jäsen
Villilohi ry

VIRGINIJUS SINKEVIČIUS
Commissioner for Environment
Oceans and Fisheries

Brussels,
29/07/2021
Ref. Ares (2021) 4198154

Representatives of the Lapland Region
villilohiry@gmail.com
Lapland Region
Finland

Dear Representatives of the Lapland Region,

Thank you for sharing the Plea for Salmon.

The European Commission attaches high importance to having free flowing rivers in Europe, allowing amongst others the transport of sediment and the migration of fish but leading also to a much broader opportunity to restore nature in the river and the surrounding area.

In the EU Biodiversity Strategy for 2030, the Commission put forward a target of achieving 25,000 kilometers of free flowing rivers in the EU by 2030. In the next half year, the Commission will publish technical guidance to this effect, ensuring a common understanding of the challenge and of the instruments at our disposal.

As you know, the main EU legal instrument in this area is the Water Framework Directive. Existing obstacles in the rivers you mention will need to be addressed if they impede achieving good status for the water bodies concerned. When it comes to new projects affecting water quality, in particular Article 4(7) of the Water Framework Directive will need to be applied, implying a thorough check on all conditions and criteria provided for in the said Directive before such projects can go ahead.

We trust the Finnish authorities at all levels are aware of the obligations under the Water Framework Directive and will fully apply the legislation.

Yours sincerely,

Virginijus Sinkevičius